

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 2

Hafta 11

Prof. Dr. Haluk SELVİ

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

I. Atatürk'ün Dış Politika Esasları

Yeni Türk Devleti'nin modern anlamda bir millî devlet olarak uluslararası alanda meşruiyet kazanması ancak Lozan Konferansı ile gerçekleşmiştir. 1923-30 yılları arasında Türk Dış Politikasını meşgul eden dış sorunlar, Lozan Konferansı'nda çeşitli sebeplerle kesin olarak sonuçlandırılmamış konular ile konferansta çözüme kavuşturulmuş ancak uygulama aşamasında çıkan sorunların “ulusal çıkarlara uygun” biçimde çözümüne dönük çabalaradır. Bunlar: İngiltere ile Musul Sorunu, Fransa ile kapitülasyonlar ve diğer sorunlar, Yunanistan ile Ahali Mübadelesi olarak ifade edilebilir.

Atatürk takip edilmesi gereken dış politikanın temel ilkesini yaptığı bir konuşmasında şu şekilde ifade etmiştir; “Her dimağ bir yüce ölkü besleyebilir. Hürdür, muhtardır. Buna kimse karışamaz. Ancak, bu münasebetle şunu arz edeyim ki, büyük hayaller peşinde koşan, yapamayacağımız şeyleri yaparız diyen sahtekârlar zümresine dahil olmamalıyız. Biz şimdiye kadar gerek dahilde, gerek hariçte bu sahtekâr siyasetten çok çektik. Efendiler, bundan böyle tabii halimize dönelim, haddimizi bilelim”. Bu sözleri ile Mustafa Kemal, Misâk-ı Millî'ye işaret etmiş ve bu yönde takip edilecek millî politikayı göstermek istemiştir. Atatürk'ün dış politikası akılcı ve gerçekçidir. Kendisinin hayal peşinde koşmadığı görülmektedir. Uygulamasını düşündüğü bu dış politikanın, iç politika ile sıkı bir bağ içinde bulunması gerekmektedir. Bu nedenle, Atatürk'ün dış politikasının temelini Misâk-ı Millî oluşturmaktadır.

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının temel sorunlarını incelemekten önce bu dönemde yürütülen dış siyasetin temel ilkelerine kısaca değinmek gerekir. Bu ilkeler aşağıdaki başlıklar altında ortaya konabilir:

A. Gerçekçilik

Atatürk'ün dış politikası gerçekçidir. Boş hayaller peşinde koşmaz. Maceracılıktan uzak durmayı hedefler. Bunun yanında millî çıkarları gerçekleştirmede kararlı olmayı amaçlar. Atatürk'ün; “Büyük hayali işler yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden dünyanın düşmanlığını, kötü niyetini, kinini bu milletin ve memleketin üzerine çektik... Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskılarını arttırmaktan ise, tabii duruma meşru duruma dönelim. Haddimizi bilelim..”. ifadesi ile, “memleketimizin ellide biri değil, her tarafı tahrip edilse her tarafı ateşler içinde bırakılsa biz bu toprakların üzerinde bir tepeye çıkacağız ve oradan savunma ile meşgul olacağız” ifadesi bu yaklaşımı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

B. Bağımsızlık

Yeni Türkiye'nin lideri Mustafa Kemal Paşa için kurulan devletin gerçek bağımsızlığı en önde gelen amaçtı. Bu bağımsızlık siyasî, iktisadi, mali, askeri ve kültürel açıdan bağımsızlıktı ve bunlardan ödün verilemezdi. Nitekim Atatürk düşüncesini, “Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasî, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek manasında bütün bağımsızlığından mahrumiyet demektir” ifadelerinde de açıkça ortaya koymaktadır.

C. Barışçılık

Millî dış politikanın önemli temellerinden biri de barıştır. Dünya devletleriyle barış temeline dayalı ilişkiler kurulmalıdır. Bunun yine en güzel örneği Millî Mücadele yıllarında verilmiştir. Savaş ortamı içerisinde bile görüşmeler yoluyla barışın sağlanması için her türlü çaba sürdürülmüştür. Bir asker olarak savaşın ne demek olduğunu en iyi bilen kişi olarak Mustafa Kemal Paşa; “Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim”. diyecektir. Yine bir başka konuşmasında Mustafa Kemal Paşa “Harp zaruri ve hayati olmalı... Öldüreceğiz diyenlere karşı, ölmeyeceğiz diye harbe girebiliriz. Lâkin millet hayatı tehlikeye uğramadıkça harp bir cinayettir”. diyecektir. Atatürk'ün barışçılığı yine Kendisinin söylediği “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” sözünde ifadesini bulacaktır ki, bu Türk dış politikasının temel yaklaşımı olacaktır. Bu hedefte dış politikanın barış esasına dayandırılması uygulanmakta,

ancak barışı sağlamak ve devam ettirmek için ekonomik ve askeri yönden g     olmanın gerektiğini de yine Atatürk hem sözleri hem de uygulamaları ile göstermiş bulunmektedir.

D. Akılcılık

Akılcılık ilkesi doğrultusunda kurulan bu yeni devlet uluslararası hukuka bağlı kalmıştır. Atatürk Türkiyesi'nin dış politika anlayışı ideolojik doğmalara, önyargılı saplantılara değil, aklı ve bilimi esas alan bir çizgi üzerine oturtulmuştur. Bu bağlamda uluslararası ilişkilerde, tarihi dostluk ve tarihi düşmanlık yerine değişen şartlar ve karşılıklı yarar ilişkileri esas alınmıştır. Nitekim Atatürk; siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenleri çok farklı olan ülkelerle dostluklar kurabilmiş ve barış içinde bir arada yaşayabilmenin örneklerini vermiştir.

Yukarıda sayılan ilkelere uluslararası adil bir düzen kurma, sömürgeciliğe karşı oluş ve hukuka bağlılık gibi daha birçok ilkeler de eklenebilir. Bunların dışında bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak anlamında Türkiye'nin güvenliğinden duyduğu endişe onun dış politikasına etki etmiştir.

Atatürk dönemi dış politikasını Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından 1930 yılına kadarki sorunların     lenmesi için harcanan çabalar dönemi ile 1930-38 yılları arasındaki dönem olarak iki kısımda inceleyebiliriz:

II. 1923-1930 Dönemi Türk Dış Politikası

Lozan Barış Antlaşmasıyla savaş dönemini kapatan ve 1 Kasım 1922'den beri saltanatı kaldırmış bulunan Türkiye, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet yönetimine geçip yepyeni bir devlet olarak uluslararası alandaki yerini almıştı. 1930'a kadar geçen bu dönemde Türkiye, uluslararası alandaki tüm gelişmelerle ilgilenmekle birlikte esas olarak Lozan'dan kalan bazı sorunların     m yle uğraştı. Lozan'dan kalan başlıca konular: İngiltere ile Musul, Fransa ile borçlar ve Suriye sınırı, Yunanistan ile "Etabli" sorunu ile kapitülasyonlara ilişkin bazı hususlardı.

A. İngiltere ile Musul Sorunu

Musul, sahip olduğu zengin petrol kaynakları nedeniyle XIX. yüzyıl sonlarından itibaren batılı devletlerin özellikle de İngiltere'nin ilgisini çekmeye başlamıştı. İngiltere, Birinci Dünya Savaşı sırasında İtilaf devletlerinin diğerk üyelerini Musul'un kendisine verilmesi konusunda ikna etmiş ve sonuçta 8 Kasım 1918'de burayı işgal etmiştir. Bundan sonra ise bölgeyi elinde tutabilmek için her türlü çabayı göstermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Son Osmanlı Meclisi'nin kabul ettiğı "Misâk-ı Millî" kararlarını aynen benimsenmişti. Bunun için TBMM hükûmeti ve kamuoyuca Musul, Anadolu'nun bir vilayeti ve Misâk-ı Millî sınırları içinde yer alıyordu. Hükûmet her platformda bu bölgeyi Türkiye'den koparan şartlar içeren Sevr Antlaşmasını tanımadığını açıklamıştır.

Batı cephesinde savaşın bitiminden sonra, ateşkes antlaşmasıyla Türkiye, Musul üzerinde haklarını dile getirirken, İngiltere Musul'un Irak'a ait olduğunda ısrar ediyordu. Onların gayesi, Musul'u Irak'a bağlayarak, manda rejimi kurmaktı. Lozan Konferansı'na katılan devletlerin çoğı da İngiliz tezini destekleyince, sonuç Lozan'dan sonraya ertelendi.

Sorun Lozan'dan sonra antlaşma gereğince Milletler Cemiyeti'ne götürüldü. Fakat burada da İngiltere lehine karar çıktı. Türkiye, Musul'un İngiliz mandasındaki Irak'a bırakılmasını reddetmesi halinde, yeniden savaş durumuyla karşı karşıya kalabilecekti ki genç Cumhuriyetin böyle bir yüke dayanabilmesi herhalde kolay olmayacaktı.

Atatürk, bir kere daha politikanın temel bir özelliğı olan gerçekçiliğı uygun davranarak, İngiltere ile anlaşmayı kabul etti. 5 Haziran 1926'da Türkiye ve İngiltere, Milletler Cemiyeti'nin kararı yönünde Ankara Anlaşması'nı imzaladılar.

Ankara Antlaşması'na göre;

- Musul İngiltere'nin himayesinde bulunan Irak'a verilecekti.
- Irak ise Musul petrollerine konan vergi gelirlerinden kendi payına düşen miktarın %10'unu 20 yıl süreyle Türkiye'ye verecekti.

Böylece Musul sorunu dolayısıyla Türk-Irak sınırı, İngiltere'nin istediği ve Milletler Cemiyeti'nin kararlaştırdığı şekilde çizilerek çözümlenmiş oldu. Bundan sonra Türkiye ile Irak arasındaki ilişkiler olumlu yönde gelişme gösterdi. Fakat Türk-İngiliz ilişkileri bir süre daha soğukluğunu korudu ve ancak 1929'dan itibaren gelişmeye başladı.

B. Türkiye-Fransa İlişkileri

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Fransız uyuşmazlığı; Lozan Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne intikal eden borçlar, Türkiye- Suriye sınırı ve Türkiye'deki misyoner okulları ve Adana- Mersin demiryollarının satın alınması konularına dayanıyordu.

Fransa ile birinci mesele, Türkiye-Suriye sınırının tespiti idi. 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması gereğince, Türkiye- Suriye sınırının ayrıntılı bir şekilde tespiti için bir komisyon kurulacaktı. Fakat bu mümkün olmadı. Komisyon ancak 1925 yılında kurulabildi ve sınırların çizilmesinde anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bunun üzerine Türk ve Fransız hükûmetleri doğrudan temasa geçerek bir antlaşma imzaladılar. 30 Mayıs 1926 tarihli “Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi” adını taşıyan bu antlaşma Türkiye- Suriye sınırını çizmekle kalmıyor, aynı zamanda Türk- Fransız ilişkilerini de düzenliyordu.

Türk- Fransız ilişkilerinde ikinci sorun da Türkiye'deki Fransız misyoner okullarıydı. Türk hükûmeti Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu ilan ettikten sonra bütün yabancı okullarda, Türkçe ve Coğrafya derslerinin Türk öğretmenlerince ve Türkçe olarak okutulmasını kararlaştırdı. Ancak Fransız okulları bunu kabul etmek istemediler. Duruma Fransız hükûmeti ve Papalık karışmak istedi. Bunun üzerine Türkiye okulları kapattı. Bu durum ilişkilerin gerginleşmesine neden oldu.

Fransa ile diğer bir problem de Osmanlı'dan kalma borçlardı. Osmanlı döneminde en çok Fransa'dan borç alınmıştı. Fransa ile Haziran 1928'de Paris'te bir antlaşmaya varıldı. Fakat 1929 ekonomik buhranı dengeleri alt üst edince borçların ödenmeye başlaması 1933'ü bulmuş ve 1944 yılına kadar ödenmiştir.

Kapitülasyon kalıntılarını temizlemek üzere, bir Fransız şirketi tarafından işletilmekte olan Adana- Mersin demiryolunun Türk hükûmetince bir yasayla satın alınmak istenmesi, Fransa ile yeni bir anlaşmazlığı gündeme getirmiştir. Ancak, demiryolu konusu fazla uzamamış ve

1929 Haziran'ında yapılan bir antlaşmayla Fransa, demiryolunu Türkiye'ye devretmeyi kabul etmiştir.

Böylece, Türkiye ile Fransa arasında Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından beri sürmekte olan anlaşmazlık konularından bazıları çözüm yoluna girmiş oldu. Bu da, Türkiye ile Batılı devletler arasında yakın ilişkilerin gelişmesine yol açtı.

C. Türk-Yunan Anlaşmazlığı ve “Etabli” Sorunu

Lozan Konferansı'nda Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Müslümanların değişimi meselesi ele alınmış ve bu konuda 30 Ocak 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında azınlıklar konusunda bir antlaşma yapılmıştı. Bu antlaşmada Yunanistan'da bulunan Müslüman- Türk azınlıklar ile Türkiye'de bulunan Rumların mübadelesi öngörülüyordu. Ancak, uygulama safhasında antlaşmanın ikinci maddesinde yer alan “Batı Trakya Türkleri ile İstanbul'da sakin (etabli) Rumların bu mübadeleden hariç tutulması” iki ülke arasında uyuşmazlığa sebep olmuştur. Gerginliği gidermek için iki taraf görüşmelerle çözüme ulaşma yoluna gitti ve Aralık 1926'da bir antlaşma imzalandı.

Ancak bu antlaşma tüm sorunların aşılmasında yeterli olmadı. İki ülke arasında savaş neredeyse kaçınılmaz bir hal aldı. Fakat Yunan başbakanı Venizelos'un bu durumun Yunanistan'a vereceği siyasî ve ekonomik zararları düşünmesi ortamı yumuşattı. 1930'da iki tarafın ahalî değişimini belirleyen bir antlaşma daha imzalandı. Bu antlaşma ile yerleşme tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun, İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi sözleşme kapsamı içine alındı. Böylece 6- 7 yıl süren Yunan gerginliği sona ermiş oldu.

III. 1930-1938 Dönemi Türk Dış Politikası

1923-1930 devresinde Türkiye'nin bütün dış politika faaliyetleri, yeni bir kurtuluşun ortaya çıkardığı meseleleri çözümlemek ve yeni Türkiye'yi milletlerarası çevrede istikrarlı bir düzene oturtmak amacına yönelmiştir. Türkiye yedi yıl boyunca bu meselelerle uğraşmış ve nihayet 1930 yılından itibaren gerçekleştirmek istediği bu düzene kavuşmuştur. Türkiye 1930'a geldiğinde dış ve iç meselelerini büyük ölçüde çözüme kavuşturmuş olarak, uluslararası alana daha aktif bir biçimde girebilecek durumdaydı.

Türkiye'nin dış politikasında 1930- 1938 yılları arasında gündemde olan başlıca dış konular şunlardı:

A. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Üye Olması

Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı sonrasında milletlerarası barışın korunması ve işbirliğinin sağlanması için galip devletler tarafından kurulmuştur. Türkiye başlangıçta gerek Musul meselesinde Milletler Cemiyeti'nin taraflı tutumunun gerekse Sovyetler Birliği'nin cemiyete bakışının olumsuzluğu yüzünden cemiyete giriş için müracaat etmemiştir. Ancak 1930'dan sonra Türkiye'nin milletlerarası politikada ağırlığını artırması, kollektif barış anlayışının, statükocu devletlerle meselelerini halletmesi Milletler Cemiyeti'ne üyelik için davet edilmesine yol açmıştır.

TBMM, 9 Temmuz 1932'de daveti kabul etmiş ve 18 Temmuz 1932'de alınan bir genel kurul kararıyla Milletler Cemiyeti'ne girmişti. Böylece Türkiye Cumhuriyeti, Milletler Cemiyeti'ne üye olmakla aynı zamanda uluslararası işbirliğine de katılmış oldu. Bundan sonra da, barışın korunması çalışmalarında cemiyeti daima desteklemiştir.

B. Balkan Antantı

Milletler Cemiyeti, 1930'lu yıllarda bölgesel savunma paktlarının kurulmasını destekliyordu. Almanya'da Nazi Partisi'nin iktidara gelişi, Balkanların öteden beri savaş sahnesi olması, Balkanlara karşı yapılacak bir saldırının önlenmek istenmesi gibi nedenlerle Balkan Antantı kurulması fikri ön plana çıktı. Ancak Balkan Birliği fikri çeşitli organizasyonlarla uygulamaya konulmasına rağmen, bunun siyasî alana intikal etmesi pek kolay olmadı. Arnavutluk ve Bulgaristan'ın mevcut statüko'yu değiştirmekten yana olmaları, buna karşılık; Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın statüko taraftarı bulunmaları antlaşmayı geciktirmiştir.

Türkiye'nin kurulmasında ve başarılı olmasında öncü rolü oynadığı Balkan Antantı Atina'da 9 Şubat 1934'te Yunanistan, Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye ve Romanya dış işleri bakanları tarafından imzalanmıştır.

Balkan Antantı ile taraflar sınırlarını karşılıklı olarak garanti ettikleri gibi, birbirlerine danışmadan herhangi bir balkan devletiyle birlikte bir siyasal antlaşma veya siyasal bir harekette bulunmamayı taahhüt ediyorlardı. Antant ile birlikte imzalanan bir gizli antlaşmayla da taraflardan biri Balkanlı olmayan bir devletin saldırısına uğrarsa ve Balkanlı bir devlet de saldırgana yardım ederse diğer taraflar bu Balkanlı devlete karşı birlikte savaşa gireceklerdi. Fakat bu protokole Türkiye, eğer bir Rus-Romen çatışması çıkarsa Türkiye'nin Romanya'ya yardım etmeyeceğini Sovyet Rusya'ya bildirmiş, Yunanistan ise protokolün kendisini İtalya

ile bir çatışmaya götürmeyeceği konusunda rezerv koymuştur. Çeşitli sebeplerle zayıf doğan bu antlaşma etkili bir işbirliğinin doğmasını sağlayamamıştır. Fakat Türkiye'nin dış politikasında bölgede barış ve güvenliğe ne kadar önem verdiğini göstermesi bakımından dikkat çekici bir antlaşmadır.

C. Türk-Sovyet İlişkileri

1930–1939 yılları arasında Türk–Sovyet ilişkileri genellikle dostane bir şekilde sürmüştür. Ancak Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması Sovyetler Birliği'ni memnun etmemiştir. Ayrıca Montreux Boğazlar Sözleşmesi Sovyetleri Türkiye'den daha da uzaklaştırmıştır.

Ancak Sovyetlerin 1934 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olması iki ülke arasında doğabilecek muhtemel bir çatışmayı önlemiştir. 1934 Balkan Antantı konusunda birtakım endişelere sahip olan Sovyetler Birliği'ne Türkiye'nin güvence vermesi iki ülke arasındaki münasebetleri nispeten düzeltmiştir.

D. Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi

Millî Mücadele yıllarında İtilaf devletleri, Sevr Antlaşması ile boğazları tamamen Türk idaresinden ayırmak ve burasını büyük devletlerden oluşacak bir komisyon eliyle idare etmek istemişlerdi. Boğazlara verilmek istenen bu statü, Türkiye tarafından kabul edilmişti. Lozan Konferansında tespit edilen Boğazlar Statüsünün yabancı gemilerin geçişi ile ilgili hükümleri Misâk-ı Millî esaslarına uygun olmakla birlikte, Boğazların silahtan arındırılması, yani silahsızlandırılması Türkiye'nin güvenliği açısından sakıncalar doğuruyordu.

Revizyonist devletlerden İtalya, cemiyetin bir üyesi olan Etiyopya'yı işgal etmiş, Almanya, Versailles Antlaşması'na uymayarak Ren bölgesini silahlandırmış, Japonya ise Milletler Cemiyetinden ayrılmıştır. Milletlerarası ilişkilerin bozulmasına yol açan bu gelişmeler silahtan arındırılmış boğazlar konusunda Türkiye'yi endişeye sevk etmiştir.

Türkiye Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesini ilk olarak 23 Mayıs 1923'te talep etmişti, ancak Sovyetler Birliği'nin dışında diğer batılı devletler tarafından olumlu karşılanmamıştı. Türk hükûmeti 11 Nisan 1936'da Lausanne'da (Lozan) imzalanan boğazlar sözleşmesine taraf olan devletlere birer nota göndererek sözleşmenin değiştirilmesi teklifini tekrarlamış, bunun üzerine 21 Haziran 1936'da İsviçre'nin Montreux kentinde bir konferans düzenlenmiştir. Montreux Boğazlar Sözleşmesi 20 Temmuz 1936'da Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler

Birliği, Japonya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır. İtalya sözleşmeyi daha sonra 2 Mayıs 1938’de imzalamıştır.

Montreux Sözleşmesi ile Boğazlar Komisyonu kaldırılmıştır. Askerden arındırılması ile ilgili uygulama kaldırılarak, askeri hale gelebileceği hükme bağlanmıştır. Böylece, boğazların emniyeti Türkiye’ye bırakılarak bölge üzerinde hakimiyetini koruması sağlanmıştır. Ayrıca boğazlardan geçiş Türkiye’nin ve Karadeniz’e sahili olan devletlerin güvenliği sağlanacak şekilde düzenlenmiştir. Ticaret gemileri için tam geçiş serbestliği tanınmıştır. Sovyet gemileri için ise herhangi bir savaş halinde Türkiye savaş içerisinde değilse savaşan devletlerin savaş gemileri boğazlardan geçemeyecekti. Türkiye savaşın içinde ise veya kendisini savaş tehlikesi karşısında görürse geçiş kararı kendisine bırakılıyordu.

Boğazlar Sözleşmesi 20 yıl süreli idi. Ancak, taraflardan hiçbirisi sözleşmenin feshedilmesi için talepte bulunmadığından hala yürürlüktedir. Bu sözleşme, iki dünya savaşı arasında Türkiye’nin başta Atatürk olmak üzere Türk yöneticilerinin önemli bir başarısıdır. Türk yöneticileri bu başarıyı sorunu zamanında gündeme getirme, kararlılıkla savunma ve sabırla takip etme sayesinde elde etmişlerdir.

E. Sâdabat Paktı

İtalya’nın Habeşistan’a saldırarak burayı işgal etmesi, Doğu Akdeniz’de İtalyan tehlikesini ortaya çıkardı. Bu durum Türkiye’yi Orta Doğu ülkeleri ile birlikte bazı ortak savunma önlemleri almaya itti. Bunun bir sonucu olarak 2 Ekim 1935’te Cenevre’de Türkiye, İran ve Irak ile üçlü bir antlaşma imzaladılar. Bu gruba daha sonra Afganistan da katıldı. Türkiye, İran, Irak ve Afganistan bu işbirliğini daha da genişleterek 8 Temmuz 1937’de Tahran’daki Sâdabat Sarayı’nda, Sâdabat Paktı’nı imzaladılar. 5 yıl süreyle imzalanan bu antlaşmayla taraflar; Milletler Cemiyeti ve Briand-Kellog Paktı’na bağlı kalmayı, birbirlerinin içişlerine karışmamayı, ortak sınırlara saygı göstermeyi, birbirlerine karşı herhangi bir saldırıya girişmemeyi taahhüt ediyorlardı. Böylece Türkiye Batıdan sonra Doğuda da bir güvenlik sistemi kurmuş ve kendisi için önemli olan bu iki bölgede barış politikasını kuvvetlendirmiştir.

Balkan Antantı’nda olduğu gibi Sâdabat Paktının oluşmasında Türkiye’nin önemli rolü vardır. Revizyonist Devletlerden İtalya’nın Etiyopya’yı (Habeşistan) işgal etmesi paktın meydana

gelmesindeki en önemli etkidir. Sâdabat Paktı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önemini kaybetmiştir.

F. Hatay Sorunu ve Hatay'ın Anavatana Katılması

Lozan'dan arta kalan Osmanlı borçları meselesi 1933'te yapılan bir antlaşmayla halledilmesi, Türk-Fransız ilişkilerinin dostane bir mâhiyet kazanmasını sağlamıştır.

1932-39 döneminde Türkiye ile Fransız arasındaki ilişkileri etkileyen olay Hatay meselesi olacaktır. Hatay Sancağı ekseriyetinin Türk olması nedeniyle Misâk-ı Millî sınırları içindeydi. Ancak 1921 tarihli Ankara Anlaşmasıyla Hatay ülke sınırları dışında kalmıştı. Anlaşma Hatay'a özel bir statü vermekle birlikte bölgedeki Türklere ayrıcalık sağlamıştı.

Fransa'nın 9 Eylül 1936'da Suriye'ye bağımsızlığını iade etmesi Hatay meselesini tekrar gün yüzüne çıkardı. Hatay'ın anavatana katılması için millî birlik ruhu gelişmiş ve hatta İstanbul'da "İskenderun ve Antakya Muavenet-i İçtimâiye Cemiyeti" adlı bir cemiyet bile kurulmuştu.

Türkiye 9 Ekim 1936'da Fransa'ya verdiği bir notada Suriye'ye yapıldığı gibi Hatay Sancağı'na da bağımsızlık verilmesini talep etti. Fransa verdiği cevâbî notada konuyu Milletler Cemiyeti'ne havale etmeyi teklif etti. Türkiye bu teklifi kabul etti. Cemiyet sancakta ayrı bir yönetimin tesis fikrini kabul etti. Bu yeni statüye göre Antakya iç işlerinde bağımsız, fakat dışişlerinde Suriye'ye bağlı kalacak, ayrı bir anayasası olacak ve resmî dili Türkçe olacaktır.

Bundan sonra Hatay'da yapılan seçimler sonunda 2 Eylül 1938'de toplanan yeni meclis Hatay Devleti'nin kuruluşunu ilan etmişti. Ayrıca Atatürk'ün çizdiği bayrak da resmî bayrak olarak kabul edildi. Devlet başkanlığına da Tayfur Sökmen getirildi. Fransa ile sürdürülen diplomatik faaliyetler sonucunda Hatay Millet Meclisi 23 Haziran 1939'da aldığı anavatana ilhak kararı ile Hatay anavatana katılmıştır.